

ÇAĞDAŞ EĞİTİMDE ETKİLEŞİM KAVRAMI
ve
YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE ETKİLEŞİM BİÇİMLERİ*

*Yard. Doç. Dr. Şahali AYDOĞDU***

ÖZET

Ş. Aydoğdu, "Çağdaş Eğitimde Etkileşim Kavramı ve Yabancı Dil Öğretiminde Etkileşim Biçimleri" başlıklı bildirisinde, öğrenci merkezli, beyin odaklı, etkin okul anlayışına dayalı eğitim / öğretim etkinliklerinin genel hedefleri ve temel ilkelerinden söz ederek, günümüzde çok boyutlu bir çevrede gerçekleşen eğitimin, "öğrenci-öğretmen-öğrenilecek konu düzleminde" gene çok yönlü etkileşimlere açık bir süreç olduğunu göstermeye çalışıyor.

Bu bağlamda, genel nitelikli eğitim/öğretim etkinliklerinde olduğu gibi, özel amaçlı yabancı dil eğitim/öğretim sürecinde de, başarıyı yaratan, eğitim dinamiklerini etkileyen unsurları göstermeye, izlenebilecek yöntemleri belirlemeye ve nihayet, eğitimcilerden, eğitimle ilgili yapıtlardan, bireysel eğitim deneyimlerinden de yola çıkarak, akıllı, tutarlı çağdaş bir eğitim / öğretim sürecinin nasıl olması gerektiğini açıklamaya çalışıyor.

Sonuç olarak, genelde eğitimin, özelde dil eğitiminin önemi vurgulanarak, nasıl dilsiz bir birey ve toplum düşünülemezse, eğitimsiz çağdaş bir birey ve toplumun da düşünülemeyeceği belirtiliyor; eğitimin de bir dili olduğu, bu dilin ise hem bilişsel hem de duyuşsal zekanın dili olması gerektiği anımsatılarak, dilin, bizim için sadece günlük sıradan bir iletişim aracı olmadığı, bunun ötersinde bizi bilgiye, bilime, sevgiye de götüren değerli bir araç olduğu saptaması yapılıyor.

Anahtar sözcükler:

Eğitim, Çağdaş Eğitim, Etkin Eğitim, Eğitimde Etkileşim, Yabancı Dil Eğitimi.

NOTION OF INTERACTION IN CONTEMPORARY EDUCATION

* Bu bildiri metni, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı'nın 8-9 Aralık 1999 tarihlerinde düzenlediği uluslararası katılımlı bilimsel seminerde sunulmuştur.

** Marmara Üniversitesi -Atatürk Eğitim Fakültesi- Fransız Dili Eğitimi Bölümü Öğretim Üyesi.

AND
INTERACTIONAL FORMES IN FOREIGN LANGUAGE TEACHING

SUMMARY

In this text of symposium titled "Notion of Interaction in *Contemporary Education and Interactional Formes in Foreign Language Teaching*", Mr. Aydoğdu, wants to show that there is a dynamic interaction among the teacher, the student and subject learning.

He also tries to explain us how the student centred modern education takes place in a multidimensional environment.

Finally, he remarks that an active learning which considers the general and specific targets of foreign language is very important.

Key words:

Education, Active school, Contemporary education, interaction foreign language learning.

Bu sunumuzda, günümüz eğitim anlayışında önemli bir yer tutan **etkileşim kavramını**, başarılı bir eğitimin dinamik unsurları olarak nitelenen ve **eğitim sürecinin** çok boyutlu bileşenlerini oluşturan, **-öğrenci – öğretici - öğrenim konusu-** düzlemi ve **öğrenme**

ortamı çerçevesinde ele alarak, çok boyutlu etkileşimlere açık eğitim sürecinden geçen bireyin iç ve dış dünyası arasındaki dengenin öneminden, yabancı dil öğretiminde bu etkileşim kavramını göz ardı etmeyen bir eğitim tarzının, ve öğrenme yeteneklerini değerlendiren bir eğitim anlayışının temel ilkeleri ve nicelikleri üzerinde durarak, **eğitimin temel nitelikleri, içermeleri ve uygulamalarıyla** ilgili araştırmalardan ve nihayet sunumuzun sınırları çerçevesinde, kişisel eğitim-öğretim deneyimlerimizden söz edeceğiz.

Bilindiği gibi, insan hayatında önemli bir yeri olan **eğitim**, bireyin yaşama etkin ve uyumlu bir biçimde katılımını sağlar.

Bir kimsenin herhangi bir etkinlik alanında yetişmesi, toplumca benimsenen zihinsel, bedensel, kültürel değerlerin ya da teknik bilgilerin kazanılması için yapılan eğitsel çalışmalar, **zaman, mekan ve yöntem** bakımından kapsamlı ve çok boyutlu bir süreçtir. İster kişisel, isterse toplu Eğitim/öğretim etkinliklerimizde olsun, bu süreç tüm yaşam boyu, değişik alanlarda ve yoğunluklarda devam eder.

Eğitim konusu, doğal olarak bakış açısına göre, çeşitli açılardan ele alınıp incelenebilir. Sözgelimi **toplumbilimci Emil Durkheim** (1926), eğitim olgusuna toplumsal bir olay olarak bakar: "*Yetişkin kuşakların, henüz toplumsal yaşama hazır duruma gelmemiş genç kuşaklar üzerindeki eylemi*" olarak tanımladığı eğitimin amacını, çocuğun **fiziksel, zihinsel ve ahlaksal** varlığının istenilen doğrultuda değişmesi ve yetişmesi olarak açıklar ve bu eylemi gerekli görür.

Gene eğitimin toplumsal boyutu üzerinde duran **V.Isabert-Jamati ve Yvan Illich** (1971) gibi toplumbilimcilerse, eğitimin gelişmesinin, toplumsal farklılaşmaları ortaya çıkardığını, toplumsal ve ideolojik değişmelerin eğitim etkinliğini yönlendirdiğini, eğitimin, egemen bir kültürün kurumsallaşmasına ve dolayısıyla, toplumsal tabakalaşmaya neden olduğunu belirtmekte, neredeyse okulsuz bir toplumu özler gibi görmekteler .

Ancak biz ülkemiz için, kaynağını İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden ve Cumhuriyet Anayasasından alan **günümüzdeki eğitim ve öğretim anlayışının**, akılcı, dengeli, bilimsel programlanması, bireyin ve toplumun ortak gereksinimlerini karşılayacak biçimde planlanmasıyla, yeniden üretilecek bilgilerin, bireyin ve toplumun kalkınmasına katkıda bulunabileceğine inanmaktayız. Zaten bilgi üretimi ve beceri kazanımına dayalı bir eğitimin söz konusu olduğu **çağdaş toplumlarda**, bireylerin toplumsal planda ilerlemesi, ekonomik güçlerinin artması ve teknolojik gelişmelerin hız kazanması ancak, çağdaş bir okul ve eğitim anlayışıyla sağlanabilir.

Gene de eğitim, geniş anlamda bir etkiler toplamı olduğundan, amaca uygun bir eğitim anlayışı, aynı toplum içinde bile, çevresel ve bireysel farklılıklar nedeniyle farklı biçimlere bürünebilir. Gerçekten, daha xviii yüzyılda, **Montesquieu**'nün de belirttiği gibi, biz çocukluktan itibaren, üç farklı, ya da birbiriyle çelişen üç eğitim alıyoruz : ailede anne-

babaların eğitimi, okulda öğretmenlerin eğitimi, toplumsal dış çevrede dış dünyanın eğitimi. Peki, ailede, okulda ve bu kurumların dışındaki farklı eğitim ortamlarından geçip gelen kişiden beklenen davranış biçimi, hangi eğitimin sonucu olacak?..Bunu baştan kestirmek zor. Aslında kendi öz yaşamımızda bile, ailemizin mi, okulun mu, yoksa dış dünyanın öğretilerinin mi, bizim üzerimizde daha etkili ve biçimlendirici olduğunu söylememiz, her zaman pek o kadar da kolay olmaz.. Ancak sürekli, bilinçli, ve yöntemli bir eğitim-öğretim şeklinin insanlar üzerinde etkili olacağı, eğitimin rengini belli edeceği açık. Kişilerin kendi kendileriyle ve toplumla barışık olmalarını sağlayan, hem çekirdek toplumsal kurum olan aileden, hem de okuldan ve hayatın içinden gelen kazanımlarla birbirlerini tamamlayan çağdaş bilimsel verilere dayalı bir eğitim/öğretim anlayışı, bizce ülküsel olan eğitim anlayışıdır.

Ne yazık ki, ülkemizde güncel olarak karşılaştığımız bazı toplumsal sorunların temelinde yatan gerçek, sadece gelir dağılımındaki dengesizlikten ve eğitimdeki fırsat eşitliği ilkesinin yeterince sağlanamamasından kaynaklanmıyor, daha da önemlisi, eğitimde uyulması gereken "**eğitimde birlik ilkesinin**" yeterince dikkate alınmamasından da kaynaklanıyor.

Oysa eğitimde birlik varsa, o ülkede dirlik de var demektir. Ülkemizin, akılcı, ilkeli bir eğitime ve bu anlayışla yetiştirilmiş, üretilen bilgiyi kullanabilen, öğrendiğini sorgulayabilen çağdaş insana ihtiyacı var. Bu niteliklerse çağdaş **etkin bir eğitim** anlayışıyla kazanılabilir.

A. Ferrière'in (Savard, 1976, s. 25-27) ortaya attığı Etkin Okul anlayışına göre ise öğrenci, öğrenim sürecinin bütün aşamalarında sorumluluk yüklenen kişidir. Burada **birey, neyi, niçin, nasıl öğreneceğinin bilincinde** olan kimsedir. Yetişkin öğrenci, okul ortamında kazandığı **bilgiyi ve becerileri nerede ve nasıl** kullanacağını bilerek hayata atılacaktır. *Etkin okuldaki eğitim, öğrenilecek konu ve öğretmen ağırlıklı değil, daha çok öğrenci odaklı bir eğitim-öğretimdir. Amaç sadece konunun öğretilmesi ve öğrenilen bilgilerinin hafızaya depo edilmesi değildir; amaç, öğrencinin eğitilmesidir, kazanılan bilgilerin bir araç olarak öğrenci tarafından kullanılabilir hale gelmesidir. Kısacası, eğitimin merkezinde öğrenci vardır.*

Ancak burada, yeni bir biçim kazanacak olan varlık, cansız değil, canlı bir varlık. Sanatçı **Michel Angello'nun** yarattığı eser karşısında coşarak, hayranlıkla çekicini fırlatıp atacağı türden, sadece sanatçının belirli bir süre çalışarak biçimlendirebileceği bir eser yaratma değil insanı eğitmek. Karşılıklı **bilişsel ve duyuşsal etkileşime** ve işbirliğine dayalı bir çalışma söz konusu burada. Üretilecek bilgi ve yaratılacak eser için, hem öğretmenin hem de öğrencinin katılımı gerekiyor. İşte etkin yeni okul ve çağdaş eğitim anlayışına göre öğrenci, zaman, zaman işlenecek konuların belirlenmesinde, derslerin işlenmesinde ve izlenecek yöntemlerin uygulanmasında da etkin katılımcı olacak, geri planda kalmayacaktır.

Öğrenci, öğretmen, yönetici ve çevrenin katılımıyla ortaklaşa üretilecek bilgi, yaratılacak katma değer, birey ve toplum olarak paylaşılacaktır. Artık etkin çağdaş okulda, öğrenci salt bilgi taşıyıcısı, öğretmen de bilginin tek kaynağı, aktarıcı öğretmen tipi değildir.. Bu yeni eğitim anlayışında, öğretene gene de öğretimin canlı bir nefesi, vazgeçilmez bir ögesi olarak kalacak, ancak üstlendiği görev daha çok yol göstericilik olacaktır. Eğitiminin bu yeni konumu, tıpkı yürümesini öğrenmek isteyen bir çocuğun yanında, yetişkinin yapabileceği cesaret verici, yönlendirici, teşvik edici katkılara benzetilebilir.

Demek ki, öğrenecek olan kişi, çocuk, genç, yetişkin, kim olursa olsun, katılımcı olarak, bir çabanın içerisinde olacaktır... Özet olarak, *etkin okulun öğrencisi, eğitimcinin gözetiminde kazanılan "bilginin ortak üreticisidir", hazır "bilgi tüketicisi" değildir artık..*

Gerçekten de çocukların ve hatta yetişkinlerin hazır lokmacılığa özendirilmemesi gerektiğini belirten, eğitimci **Alain** de (1928, s.109): "*Güçlü, sağlıklı, her şeyi öğrenme merakı olan çocuklara, böyle soyulmuş, hazır ceviz verilmesini istemiyorum*" diyerek, **öğreticinin başlıca amacının**, çocuğun zahmete katlanarak yetişkin insan durumuna gelmesini sağlamak olduğunu belirtir; zevk almanın bile bir gayret işi olduğunu vurgular..

Kıscacası, etkin okulun eğitimcisi, nasıl ve hangi yollarla "öğrenmeyi öğrenmek" gerektiğini öğrencilerine belleten kişidir. Kuşkusuz bu kolay bir iş değil. Çünkü, öğretmeden önce, öğrenmek gerekiyor, öğrenmesini öğrenmek gerekiyor; sonra da öğretmesini bilmek gerekiyor. İşte, **M. Heidegger**'in de dediği gibi, "**öğretme, öğrenmeden de zor bir iştir** (Ozil. 1990, s.37)..

Etkin okulda gerçek bilgi, sadece zihinsel çabalarla, görsel ve işitsel yollarla kazanılmaz; bilgi, bizzat öğrencinin tüm benliğiyle, bedeniyle, adalelerin de işin içine girmesiyle kazanılacaktır. Kalıcı bilgi ve ileti akışını kolaylaştırmak içinse, eğitimcinin, işlenen konularla ilgili yazılı ve sözlü sorular verip, öğrencilerini çözülecek sorunlarla başa bırakması, sorularla, sorunlarla zihinlerini edilgen durumdan etken duruma geçirmesi gerekecektir. Etkin okulun etkin öğretmeni öğrencilerine iyi sorular sormasını bilen öğretmen olacaktır.

Ancak, **eğitimcilik deneyimlerimizden de biliyoruz ki**, verilen bu problemler çok kolay ya da çok zor olduğu zaman bizi amacımızdan uzaklaştırır. Öğrencilerden kaldırmalarını isteyeceğimiz ağırlık, onları zorlamalı, bir çabaya sevk etmeli, ama gayretlerini boşa çıkaracak, onların sorun çözme isteklerini yok edecek, başarıma arzularını kırarak derecede güç olmamalı.

Çözümlemeyecek kadar zor, taşınamayacak kadar ağır bir yükünün altında hissetmemeli öğrenci kendisini. Bir başka ifadeyle, verebileceğinden çok fazlasını öğrenciden isteyerek, onu başarısızlığa mahkum edecek hale getirmemeli etkin okulun eğitimcisi. **Erich**

Fromm'un da dediği gibi, "**kesin başarısızlık deliliktir**". Eğitimcinin görevi ise, öğrencilerini akıllıca davranmaya sevk etmek, onlara başarının yollarını açmak, kısacası onlara "**pozitif enerji**" yüklemek olacaktır..

Zaten **iyi öğretmen**, her zaman akıllıca ve ustaca soru sormasını bilen, öğrencisini yetiştirip hayata hazırlanmasına yardımcı olan kişi değil midir?... Eğitimcinin sorusu ise, ya yeni bir bilginin kazanılmasına, ya da kazanılmış bilgilerin değerlendirilmesine yönelik sorulardır, bilinenlerin öğretim ortamında pekişmesini sağlamaya yönelik tekrarlardır..

Tekrarlar ise, eğitimde gereklidir. Bir kere "**öğretmek, ya da öğrenmek, Anatole France'un** da belirttiği gibi, **bir anlamda tekrar etmektir**" (Léon,1968 s.4). **Özellikle yabancı dil öğretimindeki etkin tekrarlar**, ve konuları ara sıra gözden geçirmelerse hem bilginin pekişmesine, hem de öğrencinin hafızasını güçlendirmeye yarar. Değişik zamanlarda yapılacak bu tür tekrarlar, bilinçli bir değerlendirmeye ve anlamlı bir öğrenmeye de imkan verirler. Doğal olarak beynimizdeki öğrenme mekanizmaları, yorgunluk, ilgisizlik, rahatsızlık, gibi çeşitli nedenlerle her zaman aynı yoğunlukta ve verimlilikte çalışmadığına göre de, tekrarların yararları yabana atılamaz.

Özellikle yabancı dil öğretimindeki bu tür tekrarların, ve tekrar amaçlı soruların daha bir başka önem kazanması, daha bir başka anlamlı olması, yabancı dil öğrenmenin, hem yöntem, hem de mantık bakımından fizik, matematik veya botanik öğrenmeye ya da öğretmeye benzememesinden kaynaklanır. Çünkü, **matematik, fizik gibi pozitif bilimlerin, bütün insanlar için ortak ve evrensel bir mantığı ve öğretim biçimi vardır.**

Oysa yabancı dil eğitimi, sadece dile ilişkin salt bir yapının öğrenilmesi olayı değildir, farklı bir uygarlığın, farklı bir kültürün ve farklı bir mantığın da öğrenilmesi ve öğretilmesidir; bu yüzden de farklı yaklaşımları gerektirir. Anadilin mantığından farklı her dil, başka bir kültürün, başka bir uygarlığın ürünü olarak, o dili konuşan topluluğun mantık ve ses örgüsüne göre yapılanmıştır. Böylesi farklı bir yapılanmanın öğrenilip benimsenmesi de, kuşkusuz farklı bir çabayı ve bakış açısını beraberinde getirecektir.

Dillerin doğal öğrenilmesinin ilk aşaması, bilindiği gibi, dinleme ve duyduğunu tekrarlarla başladığına göre, sözlü dilin bir önceliği bulunduğu kesin; yazı ise dilin, kültürün ikinci aşamasıdır (Aydoğdu. 1999, s.93). İşte yabancı dil öğretimindeki bilinçli yapılan sözlü tekrarlar bunun için hep yararlı olarak görülür.

Günümüzde benimsenen eğitim anlayışı, **yaratıcılığı amaç edinen** yaratıcı bir kişilik ve yaratıcı bir toplum oluşturmaya yönelik çağdaş bir eğitim anlayışıdır. İşte **çağdaş eğitim anlayışı**, çağdaş düşünceye dayalı, akılcı, dogmalardan uzak, eleştirel ve özgür düşünceye açık, bilgili bir birey ve bilgili bir toplum yaratmayı amaç edinir. **Bilgi ise sevginin yolunu**

açar bize. Gerçekten de, "**hiçbir şey bilmeyen, hiç bir şeyi sevmeyen, hiç bir şeyi bir anlam veremez**".

Görülüyor ki, değerli olmak için, güçlü olabilmek için, sevebilmek için önce bilgili olmak gerek. **Bizce de bilgi**, ister kuramsal, isterse pratik bilgi olsun, **dilimizin sınırları** içerisinde, öğrenmeyle kazanılan bir **dinginlik ve iç zenginliktir**. Öyle ki, ipotek konulamaz, alınmaz, çalınmaz, bir zenginliktir bilgi !..

Öğrenmeyle kazanılan bu iç zenginliği ise, bize **beynimiz** sağlar. **Beynise öğrenmenin merkezidir. Sevgi ve sezi yoluyla duyuşsal, akıl yoluyla bilişsel öğrenmeye imkan veren olağanüstü derecede kusursuz bir organ beynimiz.**

Günümüzde eğitimi canlandırmaya yönelik bazı araştırmaların ve çalışmaların, yeni bir yaklaşımla, değişik bilim dallarında sürdürülmekte olduğuna tanık oluyoruz. Sözgelimi, Racle'ın (1983), da yazdığı gibi eğitimbilimciler, toplumbilimciler, ruhbilimciler, beyin cerrahları gibi çeşitli bilim dallarına ait araştırmacılar, öğrenim-öğretim-eğitim -çevre anlayışına, birliktelikleriyle yeni bir boyut katıyorlar, bize ışık tutuyorlar.

Böylece, **farklı bilim dallarının ortaklıklarından, bunların karşılıklı etkileşimlerinden** yeni bir eğitimin ana hatları ortaya çıkıyor. Bu bilimler arası birliktelikten ve bütünleşmelerden de, fiziksel, ruhsal, zihinsel ve kültürel olarak değişim halinde bulunan çocuk ya da yetişkinin gerçekte daha iyi tanıştığı, **daha küresel öğrenim ve eğitim mekanizmaları ortaya çıkıyor**. Bu eğitim olgusu ise, bilimler arası karşılıklı **etkileşim kavramına** yeni boyutlar kazandırıyor.

Gene, Kanadalı eğitimbilimci ve araştırmacı Gabriel Racle'a (1983) göre, s.29), **bilimler arası etkileşim anlayışına** dayalı eğitim biçimi, bir reçeteler derlemesi, birkaç öncüye ayrılmış bir yöntem, kendi üzerine kapalı bir öğretim şekli olarak görülmez. Bu daha ziyade, bizi bir yere ulaştıracak bir araştırma alanı, araştırma yoludur; yenileşme ve yaratıcılığa doğru bir serüvendir; eğitici bir devingenlik ve her öğreticiye, öğrenenlerin gereksinimlerine uygun bir modeli oluşturmaya olanak tanıyan eğitimci bir açılmıdır. Bu anlayış, gene aynı yazara göre, kapalı bir kapı değil, geleceğe açılan davetkar bir kapıdır. Çünkü bu yol bizi bilgiye götürür, bilginin yolunu açar.

İşte, yeni eğitim biliminin kapılarını açan inceleme alanlarından birisi de, öğrenmenin merkezi olan beyin ve beyin mekanizmalarının incelenmesiyle ilgili çalışmalar ve elde edilen yeni bilgilere bağlı verilerdir.

Gerçekten de **yeni araştırmalar ve beyinle ilgili veriler, öğrenmenin merkezi diye nitelendiğimiz beyin sistemini dikkate almadan yapılacak eğitimbilimle ilgili bir çalışmanın boş ve içeriksiz bir yaklaşım olacağını gösteriyor**. Buradan da, beynimizin yapısı, öğrenme kapasitesi ve işleyişinden çıkarılacak birçok dersin bulunduğunu varsayabiliriz.

Burada, beynimizin karmaşık yapısı ve inanılması güç potansiyeli hakkında bir fikrimizin olması bakımından, bu organımızla ilgili derlediğimiz bazı verileri kısaca sunmak gerekirse:

"Fizyolojik olarak beynimiz, aşağı yukarı simetrik durumda, sağ ve sol iki yarımküreden meydana gelmiş, dış görünüm itibarıyla birbiri üzerine kıvrılmış katmanlardan oluşan, karmaşık yapılu bir organ.. Bu katmanların açılmasıyla 2,2 m², lik bir yüzeye sahip; ağırlık itibarıyla, vücut kütlelerinin %2'si kadar olmasına karşın, tüm vücudun kullandığı oksijenin %20' sini tüketen, her biri 10²⁸ bağlantı potansiyeline sahip(1'den sonra 28 sıfırlı bir sayı), 10-15 milyar sinir hücresi bulunan, bu bağlantı sinirlerinin uzunluğuyla, dünyamızı aya bağlayabilecek uzunlukta olan, göreceli küçüklüğüne rağmen, gücü, işleyişi ve üstlendiği görevler bakımından şaşırtıcı ve etkileyici bir organ beynimiz" (a.e. 1983, s.14-32).

Gerçekten de beyinle ilgili bu sayısal veriler bize, beynin fiziksel-anatomik yapısının karmaşıklığı hakkında bir fikir vermekle kalmıyor, bizim yaşamımızdaki belirleyici rolü hakkında da bir ipucu veriyor.

Kuşkusuz burada bizi en çok ilgilendiren, beyne bağlı merkezi sinir sisteminin işleyişi ve özellikle **beyin sisteminin öğrenme ile ilgili zihinsel işlev kapasitesi** ve bu beyin kapasitesinin eğitim-öğretim etkinlikleri için nerede ve nasıl yararlı bir biçimde kullanılabilmesine ilişkin bilgiler olacaktır.

Bu bağlamda **Prigogine** (1979, s.162) **öğrenmeyi** bir anlamda **insan beyninin, herhangi bir örnek biçimden daha karışık bir başka biçime geçme düzeneği ve dinamiği** olarak tanımlar. Bu yeni biçime geçişse, beynin, vücut kimyasınca üretilen enerjiyi daha çok kullanması anlamına geliyor.

Bir başka deyişle burada **öğrenme**, beyin dalgalarının düşük olduğu derin uyku halinden çıkarak, bu dalgaların kısmen yükseldiği duyuşsal-zihinsel faaliyetlerin başladığı dinlenme haline, oradan da beynin, daha fazla enerji harcamaya başladığı, beyin sinir hücrelerinin alıcı, taşıyıcı-aktarıcı, tekrar algılayıcı, değerlendirici ve kaydedici etkinliklerinin yoğun olarak sürdüğü **öğrenme haline** geçmesi, olarak tanımlanıyor.

İşte beyin düzeneklerinin uyku ve dinlenme halindeki çizgiselliğinden çıkıp, yeni bir düzene girmesi, bilişsel ve duyuşsal zekamızın işlemeye hazır hale gelmesi, ve hafızaya yeni veriler, yeni kazanımlar kaydetmesi için bazı koşulların sağlanmış olması gerekiyor. Çünkü, **eğitim-öğretim süreciyle ilintisi olan her şey, bizzat öğrenmeyi ve eğitimi de etkiliyor.**

Araştırmalar, beyin dalgalarının yoğun, derin ve belirgin olduğu zamanların, **öğrenmeye elverişli anlar** olduğunu gösteriyor. Bunun için, çalışma enerjisine gereksinim duyan beynin, dolayısıyla bireyin, düzenli ve dengeli beslenmesi, zihinsel çalışma zamanının iyi saptanması gerekiyor.

Zira öğrenme süreci, çeşitli unsurların işin içine girdiği etkileşimler sürecidir. Bu etkileşim süreci, sadece okul ortamında, öğrencilerle öğretmenler, öğretmenlerle yöneticiler, ya da öğrenciler arasında sınırlı kalmıyor, öğretim ortamının fiziksel durumundan, öğrenenlerin psikolojik durumları, beyinsel kapasiteleri ve beslenme koşullarına kadar uzanan birçok unsurun zamanla işin içine girdiği bir süreçler toplamı olarak kendini belli ediyor.

Bu süreçler arası zamanlama ve etkileşim kavramını dikkate almadan sürdürülecek bir eğitimde, etkin ve nitelikli bir eğitim olacağını söylemek zor.

Bir başka deyişle, eğitim/öğretim etkinliklerinin, beynin uyanık, zinde ve öğrenmeye hazır olduğu zaman dilimlerine göre ayarlanması, eğitimde zamanlama kavramının, eğitim biliminin, eğitim psikolojisinin, eğitim sosyolojisinin verilerine göre düzenlenmesi gerektiği açık.

Buradan da eğitimde, etkileşim unsuru olarak zaman kavramının göz ardı edilemeyeceği gerçeği ortaya çıkıyor. *Var olan her şey zamanda ve mekanda bir yer tuttuğuna* göre, süre ve uzam kavramını işin içine katmadan bir şeyi düşünmek, bir şey yapmak zaten olanaksız. Zamanın bu gizli gücü, onun, nesnelere, canlı veya cansız varlıklar ve olaylar üzerindeki yapıcı ya da yıkıcı durdurulamayan etkisiyle Heraclit'ten beri de biliniyor (Pucelle, 1967, s.19)..

Bir anlamda başarı, belirlenen hedefe, belirlenen zamanda ulaşmak demekse, zamanın eğitimde kullanımı ve zamanlama kavramı da hep önemli olacaktır.

Aslında, **bu dünyada her şeyin bir zamanı var**: Nasıl" tohum ekmenin, bitkinin çiçek açmasının, ürün vermesinin ve ürünü toplamanın bir zamanı varsa", **öğrenmenin de bir zamanı var**, ve **bu zamanın da öğrenme üzerinde bir etkisi mevcut**. Bu da, eğitim etkinliklerinin, tüm organizmamızın özellikle de beynimizin zamana bağlı çalışma durumuna göre düzenlenmesini gerekli kılar.

Gabriel Racle'in (a.e. s.85), eğitimde zamanlama kavramı olarak ortaya attığı "**kronopedagoji**" söylemi bitki ya da hayvan, tüm canlı varlıkların zamana bağlı gelişmesi ve yaşam tarzı ile ilgili "**kronobiyojoloji**" teriminden esinlenmiş de olsa, bizim için önemli olan, eğitimde, günlük ders saatlerinin belirlenmesi, haftalık eğitim programlarının hazırlanmasında "**kronopedagoji**"nin çağdaş bilimsel verilerinden yararlanması ve bu gerçeğin göz ardı edilmemesidir.

Ancak **eğitim kurumlarımızda**, ne yazık ki, daha iyi çalışmaya, daha iyi öğrenmeye ve daha iyi öğretmeye ve hatta daha iyi dinlenmeye yardımcı olabilecek **zamanlama kavramının**, bazı program yapımcıları ve yöneticilerce her zaman yeterince dikkate alındığını söylemek zor. Kuşkusuz hangi derslerin, günün hangi saatine, haftanın hangi gününe, şu ya da bu konunun, öğretim yılının hangi ayına konulacağı, veya hayatın hangi

döneminde verileceği her zaman eğitim biliminin verilerine göre düzenlenmeli ki, eğitim akılcı ve verimli olsun....

Yapılan araştırmalarda bize, yabancı dil derslerinin de fen bilgisi gibi yoğun zihinsel faaliyetleri gerektiren derslerden olduğunu, bu nedenle beyin etkinliklerinin yükselişe geçtiği öğleden önceki saatlerde yapılmasının, buna karşılık araç gereç kullanımı ve bedensel beceri gerektiren uygulamalı derslerin ve eğitsel etkinliklerin öğleden sonraya bırakılmasının daha uygun olacağını gösteriyor.

Etkileşimsel eğitimde güdülen amaç, işin içine girecek tüm unsurların dikkate alınarak, bireyin en verimli bir biçimde yaratım, üretim gücünün değerlendirilmesidir. **Ashnda, çok boyutlu eğitim sürecinde işin içine giren ve karşılıklı etkileşimlerde bulunan öğrenci, öğretici, öğrenilecek konu ve her birinin içinde bulunduğu çevre ile olan ilişkileri, yabancı dil öğretim teknikleri ve yöntemleri bakımından da bizi ilgilendiriyor.**

Öğrenci merkezli bir iletişimin söz konusu olduğu çağdaş dil eğitiminde, L.Schiffler'in (1984, s.54-58) de değindiği gibi **amaç, bizzat öğrencilerin, öğrenim hedefine ulaşmaları için, gerekli ortamın yaratılması sorunudur.** Yani hem çevresel, hem de yöntembilimsel çok boyutlu bir yaklaşımdır burada söz konusu olan...

Eğitim olayına çevre açısından baktığımızda, çevresel koşulların eğitimin niteliğini derinden etkilediğini, sadece öğrenci açısından değil öğreticiler açısından da, okul içi fiziksel çevrenin önemli olduğunu deneyimlerimizle biliyoruz:

Sınıfların üst üste yığılmış hissi verecek derecede dar, veya yalnızlık hissi verecek derecede geniş ve dağınık olması; ısı, ışık, renk, aydınlatma gibi araç gereç donanımlarının ya yetersiz ya da aşırı bol olması; öğrencinin içinden geldiği okul dışı toplumsal ortamın yoksul ya da zengin bir çevre olması gibi toplumsal koşullar... Bütün bu unsurların eğitim/ öğretim etkinlikleri ve öğrenen bireylerin kişiliklerinin gelişmesi üzerinde etkileri olduğu biliniyor...

G.Lozanov (1978, s.126) **çevresel koşulların** sadece insan yaşamında değil, diğer hayvanlar ve hatta bitkiler üzerinde de derin yaşamsal etkileri olduğunu bize deneyleriyle gösterdi: Yoksul aile ve toplumsal çevrelerden gelen çocukların meraktan yoksun oluşlarını ve daha geç öğrenmelerini; araç gereç bakımından zengin bir ortamda kalan farelerinse daha dingin, hareketli, oyuncu ve becerikli oluşlarını gösterdiği gibi.

Ayrıca ışıksız, karanlık ortamlarda kalan canlıların, görme duyularını ve hareket kabiliyetlerini yitirmeleri, öğrenme yeteneklerini kaybetmeleri olayı da, çevrenin canlılar üzerindeki fiziksel, ruhsal ve dolayısıyla öğrenme ve uyum yetenekleri üzerindeki derin etkisini bize gösteriyor.

Aynı şekilde, **eğitim sürecinin başarılı olması, öğrenenin, bu çok boyutlu çevresel ortamdaki uyumlu birlikteliğine ve olumlu etkileşimine bağlı.**

Öğrencinin iç dünyasıyla ilgili kalıtsal yapısı ve biyolojik kazanımları, fiziksel ve toplumsal ortam koşullarına göre yeniden şekillenip biçimlendiğine göre, eğitimin başarısı, öğrenenlerin içinde bulunduğu fiziksel, toplumsal ve ruhsal eğitim ortamının, öğrenmeyi kolaylaştırıcı, teşvik edici, beyinsel fonksiyonları olumlu yönde uyarıcı, akıllıca düzenlenmiş, programlanmış olmasına bağlı. Bunu yapmak da kuşkusuz **bilge eğitimcilere** düşüyor...

Bilge eğitimcinin ise, sağlıklı bir eğitim/öğretim için, **A. Binet'in** (Savard. 1976, s.60-62) de sözünü ettiği, **çocuk ve yetişkin zihniyetinin bazı dil özelliklerini** bilmesi gerektiği açık.

Sözgelimi, duyuşsal zeka aşamasında bulunan çocuk, Binet'e göre, dile yeterince sahip olmadığından, olayları derinlemesine yorumlayamaz, dilin mantık parçaları olan, "*işte bu yüzden, çünkü, eğer, bundan böyle*" gibi bağlaçları kullanamaz; soyut düşünemez, hayal gücüne dayalı yaratıcılığı ağır basar; kullandığı cümleleri, sıfatların az, daha çok isimlerin, eylem adlarının bulunduğu, faydacılık düşüncesinin hakim olduğu, kısa cümlelerdir.

İşte etkin okulun dil eğitimcisi de, **yabancı dil derslerinde, öğrencilerinin bu zihinsel yeteneklerini de dikkate alan, "kartezyen" bir düşünceyle, basitten zora, somuttan soyuta, yakın çevreden uzak çevreye yönelen, öğrencinin etkin katılımını sağlayacak, onu bilgi üretiminin bir parçası yapacak yetenekte bir kişi** olmalıdır.

Çağdaş okulun yabancı dil öğretmeni artık, geleneksel dil eğitiminde olduğu gibi, öğrencilerine doğrudan bazı **hazır lokma dilbilgisel kurallar** vermek yerine, onların seviyelerine uygun metinlerden, dil yapılarından, alıştırmalardan ve dille ilgili bazı nesnel verilerden yola çıkarak, yol gösterici sorularla, öğrencilerin dilbilgisi kurallarını kendilerinin bulmalarına yardımcı olacak olan kişidir: **Kuralcı dilbilgisi** yerine **örtük dilbilgisi** öğretimi öne geçer burada.

Çağdaş eğitimin bilge öğretmeni, işin içine, insan beyninin akılcı, düşünceye bağlı bilişsel yönü ile, sezışsel, duyuşsal özelliklerine bağlı sanatsal yeteneklerini de işin içine katarak, ister çocuk, ister yetişkin, öğrencinin dikkatini sürekli uyanık tutmasını bilen kişidir.

Kuşkusuz, **çağdaş yabancı dil öğretmenin**, her eğitimci gibi, öğrencisine karşı olan sınıf içi ve sınıf dışı **davranışı** da önemli. Çünkü, gene G.Racle'ın(1983) da yazdığı gibi, eğitimde sorumluluk yüklenen öğreticinin, öğrenene kıyasla özel bir konumu bulunduğundan, öğrenci üzerinde olduğu gibi, onun öğrenimi ve karakter gelişimi üzerinde de etkisi vardır. Bu etkileşim hem bilinçli hem de heyecansal düzlemde bilinç dışı, dilsel ya da dil dışı işaretlerle verilmiş iletler olabilir. Burada eğitimci, öğrencilere karşı olan ilgisi, çalışmaları, dürüst tutumu ile, olumlu bir ortam yaratarak eğitim işini çekici hale getirecek, **eğitim öğretimi için uygun olan ortamı** hazırlayacaktır. Bu tutum, **öğretenin, öğrenen katındaki**

saygınlığını artıracak, dolayısıyla öğrencinin öğrenme arzusunu kamçılacaktır. Sonuçta da öğrenme/öğretme etkinliği bir gelişme kaydedecektir..

Zaten, **öğrenen/öğreten ve öğrenilecek konu düzleminde**, karşılıklı sevgi, güven ve saygıya dayalı bir öğretim ortamında yapılan eğitim ayrıca bir karakter eğitimidir. **Karakter eğitimi** ise, Lapière'nin (Savard. 1976, s.182) deyişiyle, "**hafızaya kuru bilgi depo etmekten daha iyidir**" .

Sınıf içi etkileşim kanalı aslında tek yönlü, ya da iki yönlü bir iletişim kanalı değil, çok yönlü bir kanaldır. Özellikle, başvurulan toplu grup çalışmalarıyla **etkin yabancı dil öğretiminde** zaman, zaman, **bilgi, ve ileti akışı, gruptan öğretmene, öğretmenden gruba ve grup içinde de öğrenciden öğrenciye olur** (Schiffler.1984).

Çağdaş eğitimciler göre, karşılıklı etkileşimin daha sağlıklı olması içinse, **öğrencilerin yerleşim düzeni**, öğrencilerin birbirlerini kolayca duyup görebileceği, iletişime uygun, öğretmene ve yazı tahtasına doğru açık U **şeklinde bir sınıf düzeni** olmalıdır. Sınıf, ortak çalışma alanı olarak karşılıklı etkileşime açık bir ortam. Burada, uyumlu, olumlu ve verimli beraberliği sağlamaksa, öğretimden sorumlu eğitimcinin işi.

Eğitimcilik deneyimlerimizden de bildiğimiz gibi, **öğrencinin ilgisi**, çabası, öğrenmeye hazır ve istekli olup olmayışı, **öğreticiye** de yansır; grup içindeki diğer öğrencilerde de, bu etkileşim yankı bulur

Doğal olarak, öğrencisiz bir okul düşünülemez gibi, eğitimcisiz bir okul da düşünülemez. Bu da iyi yetişmiş bir öğretmenin eğitim işindeki önemini gösterir bize..

Mme. Montassory "eğitim işini eğitimci yürüteceğinden, eğitim sorununu çözmek için ilk adımın, yetişkin eğitime doğru atılması" gerektiğini belirtir (Savard 1976, s.182). Bir yerde eğitimcinin başarısı, onun iyi yetiştirilmiş olmasına, öğrenenlerin ve çağdaş toplumun gereksinimlerine cevap verecek niteliklerle donatılmış olup olmasına da bağlı.

Kısacası, **iyi bir eğitimci, önce iyi bir alan bilgisine sahip olan, sonra bu bilgileri öğrencilerine nasıl kazandıracağına** ilişkin teknik yöntemleri bilen ve uygulayabilen, bilgi ve karakter eğitimi için son derece önemli olan, sınıf içi olumlu, gerilimlerden uzak bir öğretim ortamını, sevecen, güven verici, teşvik edici, kişilikli tavrı ile yaratmasını bilen bir eğitimci olacaktır.

Bir ülkenin ve insanlığın geleceği, genç kuşaklara verilecek eğitimin insancıl ve bilimsel niteliklerine ve yaygınlığına bağlı. Bu günün çocukları yarının gençleri, yarının gençleri de bu ülkenin yetişmiş insan kaynakları, umutları olacaksak, eğitimden yoksun bir yaşam ve toplum elbette düşünülemez. Zira eğitimsiz, bilgisiz toplumların geleceği

de yoktur. Bilgisiz, bilinçsiz birey ve toplumlarsa başkalarının tutsağı olmaya mahkumdur.

İşte, genç kuşaklara verilecek eğitim ve öğretim, bilgili, bilinçli, akıl çağının verileriyle donatılmış, başı dik, zihni açık, vicdanı özgür eğitimcilerle olacaksa, öğretmen yetiştirme sorumluluğunu üstlenen eğitim kurumlarına da büyük sorumluluklar düşüyor demektir. Çünkü iyi hekim de, iyi mühendis de bilindiği gibi, iyi öğretmenin eseridir.

Bilim dışı, "bağnaz bir zihniyetin harekete geçmesi kadar tehlikeli ve yıkıcı bir şey olamaz" der, **Goethe**. İşte, Üniversiteler, aydın çevrelere, sadece önlerine gelen genç kuşakları değil, toplumun tüm katmanlarını olabildiğince bilgilendirebilmeli.. Aydın insan sorumluluğu ile topluma doğruları söylemeli, suskun, kalmamalı. **Böylece eğitim**, sınırlı, kurumsal bir eğitim olmaktan çıkıp, tüm toplumu kucaklayan toplumsal bir boyut kazanacak, eğitimde etkileşim kavramına daha yeni boyutlar katacak, daha yeni, anlamlar yükleyecektir.

Ve nihayet nasıl *dilsiz* bir birey ve *dilsiz* bir toplum düşünülemezse, *eğitimsiz* çağdaş bir insan ve toplum da düşünülemez... *Böylece eğitimin dili ise, hem bilişsel, hem de duyuşsal zekanın dili olacaktır. Çünkü Dil, eğitim yolunda bizi bilgiye ulaştıran, değerli bir araçtır; iyi eğitimcilerse, bu aracı yerinde ve zamanında etkili olarak kullanmasını bilenler olacaktır...*

Sunumu, sözcüklerin gücünü ve eğitimin önemini vurgulayan **Çin’li bilge, Kuan Tzu**'nun M.Ö. 650’lerde yazdığı şu dizelerle bitirmek istiyorum:

"Bir yıl sonrası ise düşündüğün, tohum ek;

Ağaç dik, on yıl sonrası ise tasarladığın.

Ama düşünüyorsan yüz yıl ötesini,

Halkı eğit o zaman...

Bir tohum ekersen, bir kez ürün alırsın,

Bir kez ağaç dikersen, on kez ürün alırsın;

Yüz kez olur bu ürün,eğitirsen halkını."

KAYNAKLAR

- Alain** . "Propos sur le Bonheur", Paris: Ed.Gallimard, 1928.
- Aydoğdu Ő.**"L'Evolution Historique et L'importance de l'Ecriture_dans une Langue de Culture".Marmara Üniversitesi, Öneri Dergisi, sayı:11,Ocak,1999 s.93-
- Binet A.**"Les idées Modernes sur les Enfants". Paris: Flammarion.
- Durkheim Emile.**"Education et Sociologie". Paris: Librairie Felix A.,1926.
- Elief, J.Rustin, G.** "Genel Pedagoji" Çev. N. Yüzbaşıoğulları Ankara: M. E Basımevi, 1974 (Öğretmen.Kitapları. No:139).
- Illich Yvan,** "Une Société sans Ecole". Paris: Seul,1971 (traduit de l'anglais par Gérard Durand).
- Léon P.** "Phonétique Corrective", Paris: Hachette/L, 1968.
- Lozanov G.**"Suggestology and outlines of Suggestopedy", NewYork: 1978.
- Ozil Ő.** "Yaratıcı Toplum Yolunda Çağdaş Eğitim/Eğitimde Öğrenci Boyutu", İstanbul:Dođan Ofset, 1990. S. 37-45.
- Pucelle J.** " Le Temps," Paris: Puf, 1967.
- Prigogine et Stengers,** "La Nouvelle Alliance", Paris: 1979, p.162.
- Racle G .,**"La Pédagogie Interactive". Paris: Ed. Retz, 1983.
- Savard C.**"Çağdaş Pedagojiden Seçmeler" Çeviren: Nejat Yüzbaşıoğulları, Öğretmen Kitapları No: 128, M.E.Basımevi İstanbul, 1976.
- Schiffler L.** "Pour un Enseignement Interactif des Langues Etrangères." Paris: Hatier, 1984.